

ESPECTRES DE DERRIDA. LA DECISIÓ DE (NO) DESCONSTRUIR EL MARXISME

Guillem MARTÍ SOLER

Resum

El treball emprès per Jacques Derrida sobre l'herència de Marx encara suscita, o hauria de suscitar, nombrosos interrogants, dubtes, debats, i per què no, tant abans com ara, algunes incomoditats. En aquest context, el present article sosté que Marx obliga a transformar la comprensió de la desconstrucció, la seva posada en escena i la seva praxi. Juntament, i més enllà de l'interrogant: És possible/cal desconstruir Marx?, s'albira l'interrogant: És possible/cal desconstruir la desconstrucció? Lluny de respondre-hi, n'hi ha prou, aquí, de proposar que Derrida sigui llegit tal com ell proposa que ho sigui Marx: en els seus múltiples espectres.

Paraules clau: desconstrucció, marxisme, messianisme, responsabilitat, promesa.

Spectres of Derrida. The decision of (not) deconstructing the Marxism

Abstract

The work started by Jacques Derrida on the Marx inheritance still poses, or should pose, numerous questions, doubts, debates and, why not, some nuisances. In this context, the present article contends that Marx forces us to change the comprehension of the deconstruction, its performance and its praxis. With and beyond the question: Is it possible/necessary to deconstruct Marx? we discern the question: Is it possible/necessary to deconstruct the deconstruction? Far from answer, here it is enough with suggesting that Derrida was read as he suggest that Marx should be: in his multiples spectres.

Keywords: deconstruction, Marxism, Messianism, responsibility, promise.

*—T'asseguro que aquesta mateixa nit, abans que el gall canti,
em negaràs tres vegades.
(Mateu 26,34)*

Semblava que volgués parlar quan ha cantat el gall.
(Bernat a Horaci. *Hamlet*, Acte I, Escena I).

Je parlerai du revenant, de la flamme et des cendres.
Et de ce que, pour Heidegger [Derrida], éviter veut dire.
(J. Derrida, *De l'esprit*).

És de nit quan desfilen els fantasmes. Derrida ho sap, i obre *Espectres de Marx* rememorant l'escena de l'aparició del fantasma del pare de Hamlet, de nit, abans que el cant del gall no el dissipï. Abans de parlar de Marx, abans que canti el gall, Derrida travessa la nit espectral. Juntament amb els espectres de Marx, de Hamlet, és inevitable preguntar-se pels espectres de Derrida. Hi hauria diverses respostes, però certament la més immediata és que Derrida està també assetjat per l'espectre de Marx. Probablement es deu haver despertat algun cop, «just al mig de la nit», sotjant cegament una esfereïdora imatge, l'arbre genealògic dels llops rojos, amb Marx de capitost, mirant-lo, immòbils, expectants, en «la llarga espera d'una declaració de part seva [de Derrida] sobre la relació entre desconstrucció i marxisme».¹ El que ja no es fa tan explícit, però travessa de punta a punta *Espectres de Marx*, és què sent Derrida enfront d'aquest setge, quin és l'efecte de la invocació que rep de Marx (i dels seus acòlits), efecte perlocutiü indistingible de la força il·locutiü, car si no és una persona sinó un fantasma qui es comunica, la paüra està essencialment implicada en el seu acte de parla. Derrida parla del *fer-se por*, del fer-se por de Marx, de Freud; però, i Derrida? Es fa por?

Abans que no canti el gall, deambulen els fantasmes, així com ronda la guàrdia, cercant algú a qui identificar, a qui escorcollar i demanar comptes. Per escapolir-se'n, hom podria arribar a fer un disbarat, fins i tot un que hagués jurat de no cometre mai. Com per exemple, fallar la causa, negar una pertinença, dir: «No, jo no sóc el que cerqueu; jo no sóc desconstruïtista». I en efecte, abans que no canti el gall, Derrida nega tres vegades la desconstrucció, a si mateix, els signes de la seva parla.

Primera negació: «No, jo no sóc desconstruïtista; sóc un dels *altres*». Diu ésser un d'aquells que «s'oposaven certament al "marxisme" o al "comunisme" de fet (la Unió Soviètica, la Internacional de partits comunistes, i *tot* el que se'n seguia, és a dir, tantes i tantes coses...)».² Derrida es vesteix amb la roba de l'enemic, d'aquells que ell ha perseguit i assetjat: els identificadors identitaris, els que identifiquen un conjunt, els que tanquen un *tot*. Però la desconstrucció no diu (no hauria de dir): «tot».

¹ LEWIS, T., «La política de la fantologia en *Espectros de Marx* de Derrida», a: SPRINKER, M. (ed.), *Demarcaciones espectrales*. Madrid: Akal, 2002, p. 157.

² DERRIDA, J., *Spectres de Marx*. París: Galilée, 1993, p. 36 (cursives meves). D'aquí en endavant la traducció al català de les cites de Derrida és meua.

Segona negació: «No, jo no sóc deconstructivista; us repeteixo que sóc un dels *altres*». Derrida diu que hi ha més d'un esperit de Marx, que *n'hi ha d'haver* més d'un. Però, quants realment? Es poden comptar? De fet sí, perquè només n'hi ha dos.³ Derrida, de nou, identificant-se amb el seu enemic; més camuflatge sobre camuflatge; ara, un Derrida que opta pel binarisme, per l'oposició simple. Només hi hauria dos esperits de Marx: el seu, aquell del qual *vol* heretar, l'esperit espectral, i l'altre, el que engloba tota la resta, l'esperit ontològic de Marx, del qual *no vol* saber-ne res. Derrida fuig de la desconstrucció, més exactament de la *disseminació*, de l'espargiment dels plurals espectres de Marx.

Tercera negació: «No, jo no sóc deconstructivista; sóc un dels *vostres*». Derrida es fa passar per un dels assetjadors, imita l'agressor per deixar de ser víctima, i diu que *ja era* marxista abans de fer desconstrucció, i que, de fet, *ho és més* que no pas d'altres, perquè, al cap i a la fi, aquesta no tindria cap sentit ni interès sinó com una «radicalització, és a dir, també *en la tradició* d'un cert marxisme»⁴.

Què en resulta, d'aquesta triple negació? Un acte fallit, una manca de força en el gest de Derrida; defalleix davant l'espectre de Marx, i així, el deixa sense deconstruir. Què nega Derrida negant-se a si mateix? La desconstrucció del marxisme. És aquest, sens dubte, un dels *problemes d'Espectres de Marx*. No pas que Derrida no aconsegueixi convèncer els marxistes que el deixin formar part de la seva tropa; tampoc que no sigui prou seductor l'esperit marxista del qual vol carregar el jou i l'escatologia amical que promet. El problema és que la desconstrucció no s'acarnissa amb el marxisme, no mol els ossos ontològics de les seves encarnacions, no es mostra prou impietosa i despietada amb l'esperit de Marx. D'aquesta manera, volent heretar de Marx, Derrida modifica el testament de la desconstrucció i en fa un espectre «subjecte a dejunar en el foc fins que els pecats comesos en els meus dies terrenals s'hagin purificat».⁵ De Derrida, del filòsof de l'esdeveniment inesperat i incalculable, *s'esperava* que desconstruís Marx, i aquesta *falta* és l'herència dels seus fills.

Certament, en una part gens negligible del text de Derrida s'opera una desconstrucció de Marx. La desconstrucció de Marx té lloc, s'esdevé. I aquest és el *valor* d'una herència necessàriament truncada, d'una desconstrucció incipient, interrompuda. En efecte, com a mínim en els termes que coneixíem (aquest és el punt al qual caldrà tornar), Derrida repeteix el gest deconstructiu. Pren textos de Marx i busca el punt, sempre excèntric, negligit o esmunyedís, en què es manifesta la coïxesa que es repeteix i que no deixa que el text es clogui: en aquest cas, els espectres, les figures fantasmagòriques, els simulacres enganyívols de Marx. Però aquest gest, el típic gest de la descon-

³ «...es tracta de la fidelitat a un cert esperit del marxisme: un, aquest, i no l'altre» (Ibid., p. 142).

⁴ Ibid., p. 149.

⁵ L'Espectre a Hamlet (Acte I, escena V).

trucció, està d'antuvi contradit, coartat o neulit, per la negació de Derrida, pel «no voler saber-ne res», d'un cert Marx.

Derrida deia que la desconstrucció és un esdeveniment que escapa a «la deliberació, la consciència o l'organització d'un subjecte»;⁶ el misteri d'allò que *es* desconstrueix, que *ja està desconstruint-se*, una operació que no «sobrevé *després*, des de l'exterior, un bon dia; està sempre en obra en l'obra».⁷ Desconstruir Marx seria aleshores acompanyar un text que ja està en curs de desconstrucció, no imposar-li cap voluntat, cap estratègia, cap decisió extrínseques, sinó identificar els elements interns que, participant en la seva construcció i assegurant-ne la consistència, el clivellen des de l'inici. És aquesta desconstrucció, en la qual paradoxalment i astuciosa Derrida no intervé, la que és reprimida per Derrida, subjecte de la reflexió i la consciència, quan imposa una decisió forana al text: la d'oposar-se a «tot» allò que se segueix del marxisme, a «tantes i tantes coses» que formarien part del seu text.

És *simptomàtic*, doncs, que el text dedicat al treball del dol i a la recepció de l'herència manifesti tantes incongruències amb el que semblava ser, per a la desconstrucció, aquest treball i aquesta recepció. En un dels passatges més inconfusibles d'*Espectres de Marx*, Derrida subratlla «l'*heterogeneïtat* radical i necessària d'una herència, la diferència sense oposició que ha de marcar-la [...]. Una herència mai no es re-uneix, no és mai una amb si mateixa. [...] cal filtrar, porgar, criticar, cal escollir...».⁸ Ara bé, com porga, com escull, com treballa la desconstrucció? No pas preseleccionant l'herència que es vol rebre, dividint-la en les parts que li convenen, escollint allò que li és *propi* i rebutjant la resta, justament perquè és una «diferència sense oposició» el que vol remarcar. El que no fa la desconstrucció és refusar, negar d'entrada l'aparell conceptual d'un text, la seva estructura i la seva arquitectònica, la seva dogmàtica, sistematització i correcció, la seva veritat, el pes de la seva història.⁹ El que fa és acceptar-ho, entrar-hi a fons, i des de dins, identificar «la pedra correcta o incorrecta; i la correcta, per descomptat, sempre resulta ser precisament la incorrecta».¹⁰ El treball desconstruïu sobre la tradició semblava implicar, d'entrada, una acceptació total de l'herèn-

⁶ DERRIDA, J., *Psyché. Invention de l'autre*. París: Galilée, 1987, p. 391.

⁷ DERRIDA, J., *Memorias para Paul de Man*. Barcelona: Gedisa, 2008, p. 82.

⁸ DERRIDA, J., *Spectres de Marx*, p. 40.

⁹ Com sempre, Derrida reconeix que l'objecte de la desconstrucció no és només el *corpus* textual, sinó el que es fa cos (*corps*), cosa, i desborda l'obra i l'autor. En conseqüència, «la desconstrucció de l'ontologia marxista, diguem-ho com ho diria un "bon marxista", no afecta només una capa teòricoespeculativa del *corpus* marxista, sinó tot el que l'articula amb la història més concreta possible dels aparells i les estratègies del moviment obrer mundial» (*Ibid.*, p. 146). Però aquesta «història concreta», la dels «aparells» i «estratègies» amb què tantes dones i homes han pretès calcular, programar, construir i *fer venir* el comunisme, i amb què, per tant, n'han impedit la vinguda (de vegades de la forma més abjecta i dramàtica possible): aquesta és la història del «comunisme» o del «marxisme» «de fet» que Derrida *salva* de la desconstrucció.

¹⁰ DERRIDA, J., *Memorias para Paul de Man*, p. 82.

cia, per, aleshores sí, pervertir-la, malversar-la, i sobretot, pol·luir la seva puresa. La desconstrucció era en tot cas una negativa a considerar la tradició com quelcom trossejat, descomposable i apte per consumir al gust; l'herència s'imposa massivament, sempre es vol totalitària, i d'aquí el difícil i perillós treball de desconstruir-la. Però l'exorcisme de l'esperit satànic del marxisme (la Unió Soviètica, la Internacional comunista, el totalitarisme...) evita que Derrida es vegi posseït pel text de Marx, cosa que semblava ser la condició de tota desconstrucció. Derrida vol i dol. S'afilia a un esperit de Marx però vol restar pur de marxisme; no vol deixar-se parasitar per ell, sobretot pel que fa a la *promesa* messiànica de Marx, que ha de quedar immaculada de la identitat de classe, de la Internacional socialista-marxista, de la dictadura del proletariat.¹¹

Derrida opta per no treballar els conceptes clau del marxisme i en diferents moments va esmentant què és el que vol excloure, i per tant, deixar sense desconstruir: la identitat de classe, el materialisme històric, la Internacional de partits, la dictadura del proletariat, la determinació de la superestructura, «i tantes i tantes coses». Però, com passa sovint, allò omès és encara més significatiu que allò explícitament recusat. Dos conceptes brillen per la seva absència, tant en la llista dels descartats com en la dels que sí que s'accepten (treball, mercaderia, fetitxisme, valor d'ús i valor de canvi...): són l'explotació i la plusvàlua. Com pot ser que en el moment en què s'apel·la al teòric més important del treball per confrontar-hi el treball de la desconstrucció, s'oblidin aquests dos conceptes? Com, si la desconstrucció és una forma de treball que «hagués estat impossible i impensable en un espai premarxista»¹² (*ergo* precapitalista), i el *capital* de la qual, doncs, creix en una economia política estructuralment basada en l'explotació i en l'extracció de plusvàlua?

* * *

S'és injust amb Derrida? S'estarà fent ostentació d'una gran candidesa, o d'una bona dosi de malesa, en pensar que si certs conceptes no són explícitament criticats, automàticament quedarien indultats de la desconstrucció? Per dues vegades, i amb relació concretament al marxisme, Derrida hauria respost per endavant de l'acusació que no hi ha desconstrucció sense aparició manifesta dels conceptes problematitzats. Quan Toni Negri li fa a Derrida el mateix retret –haver obviat un terme marxista fonamental com

¹¹ Derrida fa allò que justament li retreia al mestre Levinas: maldar perquè el proïsme no es vegi contaminat pel llenguatge de l'ésser, en aquest cas per l'ontologia marxiana. Si Derrida retreia l'asexuació de l'*altre* levinasià, no podria retreure's a Derrida la idea d'un proïsme absolutament desclassat? Per descomptat, qualsevol determinació de classe impediria l'arribada de l'arribant aollint-lo en una de les classes possibles. Però si la *différance* impedeix deslligar completament l'*altre* de la diferència sexual, no hauria d'impedir també un *altre* absolutament absolut del conflicte de classes? L'única sortida seria desconstruir el concepte de classe, en comptes d'evitar-lo.

¹² DERRIDA, J., *Spectres de Marx*, p. 151.

«explotació»—, ell respon: «No sé si el terme [explotació] apareix [a *Espectres de Marx*], ni, si ho fa, quantes vegades, però estic segur que la referència al “concepte” i a la “cosa” és recurrent i quasi central en el llibre».¹³ En un altre indret, discutint també sobre l'interès de la desconstrucció en el marxisme, deia Derrida: «Com vostè, experimento l'obligació de fer llegir Marx (i tants altres autors), però hi ha més d'una manera de respondre a aquesta obligació. No només una! La millor manera no és forçosament ni sempre fer cursos sobre Marx o citar *El Capital*».¹⁴ Més enllà d'aquests dos exemples concrets, la posició de Derrida sosté que sota «la qüestió de l'ontologia i, per tant, d'allò *propi*, de l'apropiable, de la subjectivitat pròpia o alienada», hi hauria una «turbulència desconstruïda»¹⁵ del conjunt del logocentrisme, tot i que molts dels seus conceptes no estiguin expressament tematitzats.

No obstant això, és tan senzill respondre per l'absència de certs conceptes en el moment d'emprendre una desconstrucció? N'hi ha prou de dir que la «cosa» o el «concepte» ja estarien referits? No seria aquesta una altra forma de candidesa? Certament la metonímia desconstruïda arrossega una textualitat latent infinitament més basta del que es manifesta en el text de Derrida. Però també és cert que la «cosa» i el «concepte» als quals es refereix Derrida són indeslligables de la problemàtica dels *noms propis*. «Plusvàlua», «classe», «explotació» són, des de l'esdeveniment-Marx, alguna cosa més que coses o conceptes; són noms propis de Marx, i no és gens clar que es puguin desappropriar sense la invocació del patronímic. D'altra banda, és el mateix Derrida qui demostra donar-li un gran valor a l'ús o al refús de certs «noms propis». Tres exemples, en absolut brèu, es destaquen: *Amistat*. És evident que des del punt de vista de la feixuguesa semàntica dels mots, una Internacional de l'amistat seria tan o més desconstruïble que una Internacional del proletariat. Però els noms tenen la seva importància, i per descomptat, no és igual com se'n digui d'aquesta Internacional. Derrida opta per l'amistat. I encara més: mentre que un any després d'*Espectres de Marx* serà l'amistat el concepte sotmès a la desconstrucció, la classe continuarà sent-ho només per implicacions i implícits.¹⁶

¹³ DERRIDA, J., «Marx e hijos», a: SPRINKER, M. (ed.), *Demarcaciones espectrales*, p. 303.

¹⁴ DERRIDA, J., *Política y amistad*. Buenos Aires: Nueva Visión, 2012, p. 69. Com es pot veure, abans d'*Espectres de Marx* (abans de parlar sobre Marx i de citar *El capital*), Derrida ja té clar quin serà el seu enfocament d'inici: hi ha una injunció sota l'esperit de Marx però no una sola manera de respondre-hi. En certa manera, Derrida també anticipa que *Espectres de Marx* no resoldrà el problema que es plantejava en aquesta entrevista de 1980 i molt abans (Cf. DERRIDA, J., *Positions*. París: Minuit, 1972): *l'adequació de la resposta a la injunció de Marx*.

¹⁵ DERRIDA, J., «Marx e hijos», a: *Op. cit.*, p. 303.

¹⁶ DERRIDA, J., *Politiques de l'amitié*. París: Galilée, 1994. Per descomptat, Derrida podria dir que la «cosa» o «concepte» de la classe social és una referència central d'aquest llibre, ja que certament s'hi critica la fraternitat sobre la qual històricament s'ha construït la categoria del proletariat i de la solidaritat de classe. Res que no confirmi, però, el panorama d'*Espectres de Marx*: Derrida continua actuant com si la classe hagués de ser desconstruïda lateralment i no pas frontalment.

Democràcia. Derrida opta per aquest terme en raó d'una certa indesconstructibilitat, com si en cadascuna de les configuracions històriques, socials i polítiques de la democràcia s'hi besllumés la petja d'allò indesconstruïble en tota desconstrucció, el que Derrida anomena la justícia o l'arribada de l'arribant. Però, en virtut d'una lògica que no es pot desenvolupar aquí, això no significa que la democràcia no sigui desconstruïble; més aviat al contrari. En realitat, és la distància infinita entre la democràcia factual i la justícia que promet –per tant, la seva infinita indesconstructibilitat– el que la converteix en un concepte privilegiat. Derrida fou en alguna ocasió molt explícit quant al privilegi de la *paraula* «democràcia»: «Tan sols mantinc la paraula *democràcia* en una frase o en un discurs que determina una certa quantitat de coses. Penso que en el context discursiu dominant, en la política d'avui dia, l'elecció de la paraula que figura en la majoria de les frases d'aquest discurs és bona, políticament: és la menys dolenta. Però no és una paraula sagrada».¹⁷ En el marc concret d'aquesta citació, Derrida considera que la paraula «democràcia» és «menys dolenta» que «república» (específicament en el sentit en què Hannah Arendt l'oposa justament a la democràcia); menys dolenta també que «la societat sense classes» marxista, i presumiblement menys dolenta que «dictadura del proletariat» o «comunisme». En un posicionament no exempt d'ambivalències, Derrida sembla xifrar la nocivitat d'aquests darrers conceptes en el fet que hi ha massa feina desconstruïda a fer per a tornar-los vàlids (per exemple, caldria procedir a «reconstruir de cap a peus el concepte de classe»),¹⁸ malgrat que la democràcia no implica pas reptes menors de crítica i reconstrucció.

Messianicitat. Derrida es qüestiona a si mateix: «atès que vostè diu que allò «messiànic» és independent de tota forma de «messianisme» («sense messianisme»), per què no descriure aquesta estructura universal *sense ni tan sols anomenar* allò messiànic, sense fer esment de cap messies [...]?».¹⁹ I es contesta que l'elecció i el manteniment del terme responen a una «estratègia», a un «càlcul» en una «situació complexa». Derrida diu que la paraula «messiànic» és «relativament arbitrària», no essencialment lligada a la «cosa», però que «en determinats contextos, per referència a un paisatge cultural familiar, serveix per fer comprendre millor a què *s'assembla* (i hi afegeixo immediatament: *sense* reduir-s'hi o identificar-s'hi) el que denomino messianicitat».²⁰ El contrast no pot ser més evident: Derrida criticava els marxistes ortodoxos que no havien sabut llegir *Espectres de Marx* sense encaixonar d'alguna manera la desconstrucció en els vells i familiars esquemes;²¹ però, d'altra banda, és en coneguts «paisatges culturals» i en vells «aires de

¹⁷ J. DERRIDA, J., *Política y amistad*, p. 63.

¹⁸ *Ibid.*, p. 64.

¹⁹ DERRIDA, J., «Marx e hijos», a: *Op. cit.*, p. 296.

²⁰ *Ibid.*

²¹ «Per a ells [els marxistes] es tractaria de convèncer-se, o de fer com si creguessin, que s'està davant de quelcom familiar, en un moment en què, no reconeixent un paisatge habitual, no poden, d'altra banda, pretendre tenir davant seu un adversari de dretes, un «enemic de classe» [...]. Realment, el que a ells els agrada és la família, la genealo-

família» semàntics en el que ell es recolza per justificar l'adopció del terme «messianisme». La qüestió rau, en definitiva, en el fet que Derrida *vol* veure's reconegut en una comunitat de parla on termes com «messiànic» o «messianisme» valguin per assimilar millor algunes idees, mentre que *no vol* formar part d'una comunitat de parla on termes com «antagonisme de classe» serveixen a una *pre*-comprensió quasi automàtica de molts fenòmens.

Tot això serviria per demostrar que l'aparició o elisió de certes paraules, l'ús o refús de certs conceptes, i per què no dir-ho, les preferències i predileccions de Derrida al respecte, tenen la seva importància: *determinen* la desconstrucció (en aquest cas, de Marx) i fan del tot legítim que hom pugui demanar a Derrida que respongui dels seus prejudicis i decisions a l'hora d'emprendre una operació que es pretenia sense autoria. No hi ha cap abús a criticar Derrida per l'omissió de certs conceptes marxians, ni a opinar que això dóna lloc a una desconstrucció esbiaixada, interessada i tendenciosa del text de Marx. Ara bé: el que és més important de posar en el centre del debat, àdhuc com a causa d'un error imputable a Derrida, és el fet que, *sense aquestes preferències*, la desconstrucció no té lloc. Això és el que obliga a qüestionar-se la singularitat o l'exemplaritat de la desconstrucció –o de la manca de desconstrucció– que es dóna a *Espectres de Marx*.

El fet que l'intent de desconstruir Marx es dugui a terme sobre uns certs conceptes i no sobre uns certs altres ens mena a un aspecte clau de l'escena hamletiana amb la qual juga Derrida: per molts espectres de Marx que hi hagi (i a risc d'estar jurant sobre el pitjor), *el jurament sempre es fa sobre l'espasa*. El fet està implicat en l'escena, però certament Derrida no hi fa massa èmfasi: quan Hamlet conjura Horaci i Marcel a fer un pacte de silenci, defuig de fer-ho *sobre* l'espectre del seu pare, com si la promesa del *present dislocat* (provocada pel *retorn* del pare i obrint un *futur* on aquest serà venjat) no hagués d'estar, amb tot, ordenada pel pare (que crida sota terra: «Jureu!») o segellada per la seva autoritat. Aquesta conjuració excèntrica respecte del pare és el que es trobaria en Derrida, prometent una amistat alliberada del jou *d'un* pare o d'un únic Marx. Ara bé: el jurament, tot i descentrat del pare, no és vàlid sense insígnies; es fa sobre l'espasa, sobre un significant fàl·lic, quelcom que sempre representa un poder exloent i exclusiu (una filiació, una comunitat de parla), i sense el qual els conxorxats no serien ordenats a mantenir la promesa o a pagar les conseqüències de la seva traïció.

D'altra banda, el jurament respon a l'estructura del manifest sobre la qual sí que posa èmfasi Derrida. Es tracta de la performativitat singular del manifest,²² que més

gia atestada, la semblança de família; el que els tranquil·litza és reconèixer el que els és familiar i reconèixer-se tranquil·litzant-se» (*Ibid.*, p. 294).

²² «Quant al pronòstic, no consisteix només a preveure (gest de tipus asseveratiu) sinó a reclamar l'adveniment, en l'avenir, d'un manifest del partit comunista, que transformarà, precisament en la forma performativa de la crida, la llegenda de l'espectre, encara no en la realitat de la societat comunista, sinó en aquella altra forma d'esdeveniment

enllà de la previsió o l'anticipació, invoca una manifestació del manifest en un ara-i-aquí espectral, és a dir, en l'ara és el moment d'un temps dislocat. Derrida critica l'orientació ontoteològica del *Manifest* marxista (és a dir, l'espectralitat que estaria cridada a deixar de ser espectral i fer-se presència), però n'assumeix la paradoxal estructura de l'ara-i-aquí sense la qual no hi hauria jurament ni promesa. Aquesta, diu, és també l'estructura de la promesa desconstruïda, del manifest de la Internacional de l'amistat que és *Espectres de Marx*. És la qüestió sobre la qual insisteix sordament el text: la necessitat d'una conjura, d'un ara-i-aquí manifest, conxorxat i dislocat, per tal de reobrir la promesa messiànica del marxisme. Però, just per això, és també la necessitat d'un jurament sobre l'espasa, sobre certs valors i no uns altres. Fins i tot si la desconstrucció no té per objectiu invocar un horitzó escatològic sinó desconstruir-lo, no pot renunciar a fer presents (això sí, en la forma espectral del manifest) algunes credencials. Per això, Derrida jura sobre la democràcia, sobre l'amistat i sobre la messianicitat, i no ho fa sobre la classe, el comunisme o la dictadura del proletariat. La desconstrucció no pot operar si no és sobre una decisió, un acord, un pacte, que assumeix certs termes i en rebutja d'altres. I aquesta no és una decisió que es pugui prendre *ni abans ni després* de la desconstrucció. L'opció de Derrida per termes com «amistat» o «democràcia» en detriment de «classe» o «comunisme» no es *dedueix* de la seva desconstrucció; tots aquests termes s'escullen en un treball de dol i s'accepten o es rebutgen per la seva desconstruïbilitat *a venir*. Però tampoc no és una opció prèvia a la desconstrucció. Si Derrida s'aferra a la democràcia és perquè hi intueix una desconstrucció en curs que és justament la que li permet afirmar que la paraula promet molt més del que dona. Per contra, les seves reserves enfront del concepte de classe només s'expliquen perquè la seva desconstrucció s'ha endegat abans que Derrida hi pogués dir la seva (la qual cosa vol dir que menysprea el concepte *forma part* del dol, i per tant, que ha estat obligat a heretar-lo). La decisió que valoritza o infravalora certs conceptes és intrínseca a la desconstrucció; és una *decisió en desconstrucció*, per tant.

Això significa que els termes sobre els quals es conjura la desconstrucció han de ser desconstruïbles al seu torn. La presència fàl·lica a la qual s'ha fet esment tindria quelcom de simulacre, de ver-semblança. Derrida privilegia algunes paraules en raó de la seva familiaritat semàntica i per fer-les valdre en una comunitat lingüística de reconeixement, però també per la seva infinita desconstruïbilitat, o sigui, per la seva impotència per significar. Es tractaria, aleshores, d'entomar aquestes paraules com a simples senyes, mots-de-pas o salconduits que, buidades de tot valor semàntic, només tindrien una funció ostensiva, la d'assenyalar els conxorxats i permetre el seu recíproc reconei-

real (a mig camí entre l'espectre llegendari i la seva encarnació absoluta) que és un Manifest del partit comunista. [...] Aquesta és la crida, a saber, el Manifest en vistes al Manifest, la automanifestació del manifest, que és allò en què consisteix l'essència de qualsevol manifest que es reclama a si mateix dient "ja és temps"..." (DERRIDA, J., *Spectres de Marx*, p. 168).

xement? Serien paraules que identificarien dissimuladament, assenyalant sense assenyal·lar, fingint servir el seu significat intacte, i per tant, permetent el camuflatge dels conjurats dins les comunitats que en reconeixen el valor? En un cert moment del debat entorn d'*Espectres de Marx*, Derrida proposa a Negri que es conxorxi amb ell jurant sobre el terme «ontologia», de tal manera que institueixin una comunitat de «marrans» conspirant dins la comunitat dels filòsofs.²³ Conspirant *contra* l'ontologia mateixa –en la mesura que ells *sabrien* que aquest terme ja no significa res–, però mantenint-la com una «paraula encriptada», passant desapercebuts entre els qui encara hi creuen. És això el que volia dir Derrida quan parlava de l'ús de la messianicitat? Poder infiltrar-se en el messianisme, mantenir converses familiars, aparentar compartir hàbits i tradicions, bo i sabent que el messianisme és buit? Seria això la Internacional de l'amistat? Jurar sobre una amistat a graient desvaloritzada, descapitalitzada, sobre moneda falsa? Una amistat que uniria aquells el vincle dels quals és la traïció del vincle, el fingiment, la hipocresia, el fet de saber que «no hi ha cap amic»? És impossible tenir en compte aquí tot el que obren els dos enigmàtics paràgrafs en què Derrida convida Negri a conjurar-se plegats,²⁴ però en un primer cop d'ull la cosa no sembla tan senzilla; és més, la cosa fa fortor de parany. Semblaria més aviat un joc de tafur, una invitació enverinada, la que Derrida proposa a Negri. De fet, doblement enverinada. Primerament, perquè l'acceptació del pacte implicaria que Negri acceptés que el llenguatge de l'ontologia no significa res, quan és una rehabilitació de l'ontologia (una ontologia postdesconstructiva) el que Negri oposa a Derrida. I en segon lloc, perquè és dubtós que Derrida cregui en la conspiració que proposa, com a mínim en els termes en què ho fa. D'una banda, la conspiració respondria aparentment a la posició que caracteritza Derrida per oposició a Negri, és a dir, la de creure que «no és una o altra definició de l'ontologia la que està "esgotada", sinó l'ontologia mateixa, sempre que es conservi el sentit mínim i no arbitrari que es troba inscrit en la paraula "ontologia"». És de fet l'esgotament d'aquest sentit mínim i no arbitrari el que permetria aleshores emprar la paraula «ontologia» com a pura contrasenya o mot xifrat. Però, d'altra banda, això donaria lloc a una mena de comunitat o lògia secreta, posseïdora d'una *gnosi* esotèrica de la qual els filòsofs no iniciats no saben res: justament *el fet de saber* que l'ontologia no significa res. Ara bé,

²³ «...proposo a Negri, per concloure amb un somriure, un armistici de compromís: i si els dos acceptéssim considerar d'ara en endavant el terme "ontologia" com una contrasenya, una paraula arbitrària i establerta de manera convencional, un *shibboleth* que únicament semblaria significar el que "ontologia" sempre ha significat? D'aquesta manera, enraonariem entre nosaltres un llenguatge encriptat, com els marrans. En la comunitat dels filòsofs, fariem com si continuéssim parlant el llenguatge de la metafísica o de l'ontologia, sabent, entre nosaltres, que no signifiquen res» (DERRIDA, J., «Marx e hijos», a: *Op. cit.*, p. 305).

²⁴ El mateix Derrida diu que ha «jugat, de la manera més seriosa que es pugui imaginar, a presentar-se, en secret, com una mena de marrà» en textos com *Apories*, *Circonfessions*, *Mal d'archive* i *Le monolingüisme de l'autre*. D'altra banda, el paradoxal amistançament entorn de l'«*Oh, amics, no hi ha cap amic!*» és un dels motius majors de *Polítiques de l'amistat*, posterior a *Spectres de Marx*. Massa textos per analitzar amb tan poc espai i competències.

no sembla pas aquesta la forma d'associació que proposa Derrida en invocar termes com «messianicitat», «democràcia» o «amistat». Com a mínim per dues raons. En primer lloc, perquè es constituïria aleshores una comunitat amb un patrimoni per tresorjar, amb una propietat per guardar, amb una herència per preservar: la comunitat dels que saben, dels posseïdors del saber, camuflats però no contaminats en la comunitat dels filòsofs. Justament, doncs, la forma de comunitat, la forma d'apropiació i la forma de llegat que l'amistat derridiana voldria dislocar. I en segon lloc, perquè seria una comunitat inefectiva, impotent, incapaç de passar a l'acte. Ja que Hamlet està implicat en tot aquest afer, es pot recórrer al comentari de Jacques Lacan. Considerant Hamlet com el paradigma del desig neuròtic en general, Lacan subratlla com a pivot central de la problemàtica el fet que Hamlet no actua *perquè sap*. El què? Justament que el pare és mort. La constant hesitació de Hamlet, el dubte corsecant, la seva inhibició fins i tot quan té l'assassí del seu pare a l'abast del cop de gràcia, la manca d'un gallet que el precipiti a acomplir la venjança, tot això estaria directament lligat al fet que Hamlet sap. I és que el saber, per si sol, no basta; en la mesura en què sap, a Hamlet li manca alguna altra cosa, a saber, el *fantasma*. I no pas com un afegitó complementari, sinó precisament com un cert vel sobre el saber que el pare és mort, un cert efecte d'ignorància o desviament que, alhora, fa més *real* aquesta mort. Malgrat les enormes diferències entre la noció lacaniana del fantasma i la derridiana de l'espectre (arrauir-les massa ràpidament seria un autèntic estropell per a una fructífera posada en diàleg d'aquests dos autors), en aquest punt potser hi hauria una connexió. El fantasma sosté el desig, la manca del desig i el desig de la manca, el desig del retorn de l'espectre i l'espectre que fa retornar el desig; el desig que el marxisme no sigui present, que no es faci real, però que tampoc estigui mort i enterrat, en una tomba ben segellada i sota una làpida ben localitzable. Però cal un *no-saber* molt diferent d'un *saber-que-no*. Cal un fantasma que causi el desig –per això no hi ha conjura si no és sota la injunció de l'espectre–, però com a desig no sabut, no apropiat, com una conjura dels necis. I en efecte, la conjura desconstructiva no és la conjura dels que saben, no és una decisió responsable, consentida, presa en possessió de les plenes facultats psíquiques i intel·lectuals. Tal com s'encarregarà d'insistir Derrida, una promesa feta des del saber (també des del saber que no hi ha saber) no promet res, és la cancel·lació del do de la promesa per l'execució prevista d'un programa. Si la desconstrucció és una certa *experiència de l'impossible*, és en la *justa* mesura que *no és l'afirmació* d'un impossible. És la idea que una altra democràcia és possible el que la fa impossible, en el no saber què hi hauria de «democràcia» en aquesta *altra*.

La conjura desconstructiva no es fa, doncs, sobre insígnies totalment buides de significació, sinó que reobre i renegocia, en l'angoixa de la incertesa, el camp del possible. Això continua deixant en suspens l'elecció derridiana d'aquestes insígnies, l'encert o el desencert de jurar sobre l'amistat en comptes del proletariat, sobre la democràcia en comptes del comunisme, però per sobre del judici sobre les opcions de Derrida cal re-

calcar dues coses: sense aquestes seleccions, que –segons es diu– són fruit de càlculs, reflexions, consideracions estratègiques, meditacions, sospesament de pros i contres, de supòsits i implicacions, en el si de contextos o situacions complexes, la desconstrucció no és possible. I tanmateix: si aquestes seleccions són decisives, deduïbles d'un saber, determinants d'un impossible, la desconstrucció no és possible.

* * *

El que acabem de dir obligaria a variar l'enfocament inicial: el que deia que Derrida estaria en falta, per denegació, per repressió o per oblit de certs conceptes marxians; el que deia que *Espectres de Marx* seria un exemple d'insuficient o mala desconstrucció, en tot cas, de mala aplicació dels protocols de la desconstrucció. En base a això semblava poder-se criticar Derrida: no pas lamentant que hagi gosat desconstruir Marx, sinó que no s'hi hagi atrevit prou i l'hagi deixat indemne.

Ara bé, i si no fos una falta de (la) desconstrucció el que es presenta a *Espectres de Marx*? I si no fos una desconstrucció jutjable i criticable amb la vista posada en el que la desconstrucció *havia estat* i en el que Derrida *havia dit* que era la desconstrucció? I si, en canvi, fos una nova problemàtica de la desconstrucció el que s'estigués exposant, a saber: una *estructura d'irresponsabilitat* que li seria inherent? I si s'estigués mostrant que la desconstrucció no pot entendre's, i sobretot, funcionar, sota els simulacres de definició que sostenia Derrida anteriorment? I si, encara més dràsticament, s'estigués mostrant que la desconstrucció *no pot funcionar*?

S'havia partit del següent: la desconstrucció és quelcom que ja s'està esdevenint en el text i que *no és* una operació planificada i comandada per un subjecte. Aquest simulacre de definició (que servia el 1987 per esclarir la desconstrucció a un amic japonès) es troba trasbalsat a *Espectres de Marx*. La distinció és vàlida, o més ben dit, s'intenta validar i fer funcionar, però s'entortolliga i estossega. La història de la desconstrucció està marcada pel moment en què aquesta manera de definir-la es revolta contra el text mateix de Derrida. Si bé es podria demostrar que l'espectre d'aquesta revolta assetja Derrida des de molt abans, és a *Espectres de Marx* que el fantasma s'incorpora. A partir d'aleshores, ja no és vàlida la posada en escena d'una desconstrucció esdevenimental i epifànica de la qual Derrida podia esquitllar-se rere la tramoia. Un cop la desconstrucció s'ha fet objecte de controvèrsia, de debat i de crítica, es vol saber quin és el truc, i encara més, desacreditar-lo, provar si la desconstrucció no és només això, un truc. I Derrida, que ha estat maldant durant anys per no veure's atrapat sota un nom propi, una etiqueta, un moviment o una escola, ha de respondre d'un autòmat que ha pres vida pròpia. És aleshores que el text de Derrida (notablement el que deriva d'intervencions o entrevistes en què el filòsof respon de les crítiques) es desdobra: d'una banda, la desconstrucció efectuant-se; de l'altra, la desconstrucció justificant-se (o més ben dit, Derrida *responent de* la desconstrucció). Aquest doble nivell de discurs és particularment

remarcable a *Espectres de Marx* i el travessa com una falla que el costura i l'esventra alhora. La problemàtica de la desconstrucció fallida, indecisa o denegada, de la desconstrucció poruga (sobretot perquè es fa por) rau en aquest doble nivell o doble joc de la desconstrucció produint-se i de la desconstrucció suspesa per la justificació de si (un «si» escindit, al seu torn, entre Derrida justificant la desconstrucció i Derrida justificant-se). Res és, *mai més*, resoluble apel·lant a la puresa d'una desconstrucció que no es deixaria parasitar pel subjecte reflexiu i calculador. Perquè la desconstrucció, la d'*Espectres de Marx*, és el joc entre l'*acte* que s'esdevé (i que continuarà esdevenint-se en el text de Marx) i la *resposta* (precipitada o tardana) de Derrida, resposta que amenaça constantment la promesa de la desconstrucció però de la qual aquesta ja no pot prescindir.²⁵ Aquest és el nucli del present comentari: afirmar que la desconstrucció *no pot no veure's arruïnada* des del moment en què s'instal·la un nivell discursiu que *es fa càrrec* de la desconstrucció; però, alhora, reconèixer que *en aquesta ruïna rau l'única possibilitat efectiva* de la desconstrucció.

El bandejament del concepte de classe és la torxa més incandescent que atien els marxistes ortodoxos contra Derrida, i esdevé un exemple paradigmàtic del que s'acaba de dir. La resposta de Derrida als seus crítics és doblement significativa. D'una banda, confirma que la desconstrucció del marxisme encara està per fer, ja que Derrida s'ocupa de justificar la desconstrucció, no pas de practicar-la. Ara bé, a causa d'això, es confirma també que una nova problemàtica s'ha instal·lat en el camp desconstruïu, definitivament incomodat per la figura pública de Derrida com a pare de la criatura. En efecte, a «Marx i fills» Derrida esmerça una bona part del seu discurs a defensar la desconstrucció dels atacs dels marxistes, però encara n'esmerça molt més a defensar-se a si mateix. El que fa fonamentalment Derrida és passar revista als diversos llocs i moments en què ell –Derrida, no pas la desconstrucció– s'ha mostrat hospitalari i acollidor amb la noció de classe, en què no n'ha menystingut el valor i la utilitat. Però res del que pugui adduir Derrida resol el fet que la desconstrucció del concepte de classe no ha tingut lloc. Per interessant que sigui el debat amb els marxistes, i per raó que tingui Derrida en defensar-se de la mala fe d'aquests en la interpretació de les seves paraules, la desconstrucció de la classe continua quedant pendent. Com no podia ser d'altra manera, puix que, ni els punts d'*Espectres de Marx* en litigi, ni el text de resposta «Marx

²⁵ En el text «Marx i fills», la *resposta a la resposta* que va suscitar *Espectres de Marx*, Derrida reconeix que el llibre «ja pretenia ser a la seva manera una espècie de "resposta", tan sols una resposta, a una invitació immediata, així com a una injunció urgent, però també a una sol·licitud molt antiga» (DERRIDA, J., «Marx e hijos», a: *Op. cit.*, p. 247). Així, la ficció d'una desconstrucció sense mestratge (si és que alguna vegada ha estat sostenible) es troba desmascarada des del principi: la desconstrucció que estaria ja i sempre en obra en el text de Marx veu la llum perquè Derrida (no la desconstrucció) és convidat (col·loqui «*Wither marxism?*»), es veu impel·lit per una urgència present (la imposició d'una nova hegemonia mundial) i sol·licitat per l'«antiga» qüestió de les relacions entre desconstrucció i marxisme. Derrida també reconeix que la resposta (la de «Marx i fills», però de ben segur que també la d'*Espectres de Marx*) està irremediament afectada d'anacronia: o és prematura o arriba amb retard.

i fills», ni els fragments que Derrida esgrimeix en defensa seva, pertanyerien al nivell de la *desconstrucció efectiva*, sinó al de Derrida *fent-se'n càrrec*.

En certs fragments de l'entrevista publicada sota el títol «Política i amistat», Derrida insisteix en el fet que «tot el que ha dit és que el concepte i el principi d'*identificació* de la classe social en vigència en el discurs marxista que s'escoltava aleshores (en la dècada de 1960) eren *problemàtics* des del meu punt de vista [de Derrida]». ²⁶ El que voldria Derrida, ja des dels anys 60, és problematitzar el concepte de classe, no pas rebutjar-lo; més en particular, cridar a criticar aquest concepte «*tal com ha estat heretat*» i a «*diferenciar-lo considerablement*», sense negar «*l'existència evident de les classes socials*» ni disminuir «*l'interès per allò a què apunta el concepte de lluita de classes*». ²⁷ Però novament cal dir que el que es troba a faltar a *Espectres de Marx* és precisament aquesta problematització i aquest treball de diferenciació. De nou, es tracta d'una hesitació entre un treball de dol que *prescindiria* d'aquests conceptes i *seleccionaria* un esperit de Marx absolut dels mateixos, i un treball que, prenent els conceptes *tal com han estat heretats*, els sotmetria a diferenciació. Atès que no desenvolupa aquest treball desconstruïu, el text «Marx i fills» no resol l'ambivalència. Hom acaba tenint la sensació que Derrida, forçat a explicar-se sobre el rebuig del qual se l'acusa, adopta una solució de compromís que no satisfà ningú: el concepte de classe hauria de ser problematitzat, criticat i reconsiderat, però mentre això no passa, i perquè no sigui dit que se'l rebutja de ple, se l'admet, i fins i tot es recomana que es tinguin en compte les pertinences de classe «de forma tan rigorosa com sigui possible, *depenent d'uns determinats contextos*». ²⁸ De la mateixa manera, es concedeix que s'apel·li a la dimensió de la classe social depenent, «en *cada moment*, d'una nova avaluació de les urgències, de les implicacions estructurals i, en primer lloc, de les situacions *singulars*». ²⁹ És a dir, com si, *provisionalment* i *circumstancialment*, el concepte de classe fos adequat *en el seu sentit «clàssic» marxista*, «tal com ha estat heretat».

Si Derrida fila i refila al voltant del concepte de classe i es deixa enredar en el cabdell de les crítiques sense descabdellar-ne la desconstrucció, tal vegada sigui per dues raons relacionades amb el «fer-se por» ja esmentat. *Potser*, primera hipòtesi, Derrida *es fa por* perquè pensa que la desconstrucció –que ell diu que no governa del tot– podria arruïnar definitivament el concepte de classe i deixar-nos orfes d'una eina d'anàlisi i de praxis conflictual molt necessària en el present. És a dir, potser Derrida pensa que val més tenir un concepte de classe no desconstruït que no tenir-ne cap, *atesos* el context i les «situacions singulars» actuals. Potser, en definitiva, Derrida pensa en el perill d'una

²⁶ DERRIDA, J., «Marx e hijos», a: *Op. cit.*, p. 275.

²⁷ *Ibid.* Derrida cita i posa en cursiva les seves paraules a l'entrevista «Política i amistat».

²⁸ *Ibid.*, p. 294 (cursives meves).

²⁹ *Ibid.*, p. 278.

herència de Marx sense classes socials, i aquesta feresca deixa la classe social *sense futur desconstructiu*. Perquè de ben segur que si s'ha d'esperar que les circumstàncies, els contextos i les situacions singulars siguin tals que es pugui emprendre la desconstrucció de la classe social, aquesta ja no caldrà. Si la desconstrucció de la classe social és perillosa en el context present, tampoc és ajornable. Aquesta seria la *decisió* de la qual es fa responsable Derrida: la *responsabilitat* (ètica, política) estaria *entre* una desconstrucció que arribaria massa aviat (tota hegemonia capitalista determina conflictes i situacions *singulars* de classe i, per tant, *encara no és moment* de suspendre aquest concepte) i una desconstrucció que arribaria massa tard (si les situacions singulars no *reclamen* el concepte de la classe social, és que aquest ja ha estat rellevat per la història). Fora d'aquesta decisió indecidible, com diu Derrida, no hi hauria responsabilitat.³⁰

O, *potser*, segona hipòtesi, Derrida *es fa por* perquè tem que la crítica desconstructiva pogués donar lloc a un «nou concepte de classe i de lluita de classes integrant millor les noves dades de la “modernitat” tecno-centífico-capitalista de la societat mundial»,³¹ un nou concepte que diu que no troba per enlloc entre els treballs dels teòrics marxistes. A causa de la incalculabilitat de la promesa desconstructiva, no es pot descartar que es produeixi una revocació absoluta dels conceptes de classe, però tampoc que se'n produeixi una nova encunyació més adequada (el que per a Derrida voldria dir un nou concepte deslligat de la identitat de classe *qua* subjecte històric i ontològic). Resulta força evident, però, que Derrida no vol que la promesa es compleixi en cap dels dos sentits. Aquest «no voler» pren la forma d'una *decisió* que manté oberta l'aixeta del crèdit de la desconstrucció, però de la qual respon Derrida personalment. Perquè el que paralitza (de por) la desconstrucció és que Derrida sap que «si avui dia fos possible produir una *nova* lectura de Marx [...] *m'hi adheriria amb els braços oberts*».³² És aquest desig aterrit el que traïx l'entrega «sense reserves» i deixa la desconstrucció de Marx en reserva. El quiasme de l'acte desconstructiu i de la seva responsabilitat torna a fer-se palès: Derrida es llançaria als braços d'una nova interpretació de Marx, s'hi identificaria cegament, però la desconstrucció no pot produir una nova interpretació de Marx, ni encara menys adherir-s'hi, ja que ha de prosseguir cegament la problematització dels conceptes i la divisió sense treva dels esperits. En resulta, doncs, un doble incompliment: de la promesa de Derrida de participar sense reserves i de la promesa de desconstruir l'herència de Marx.

³⁰ L'aporia i, *per tant*, la responsabilitat, rau en acollir l'altre quan no és possible no tenir en compte les pertinences de classe (res no seria *avui* –amb el Mediterrani convertit en *mare mortum*– més injust que oblidar l'origen, la identitat, la pertinença de qui arriba); per tant, quan és impossible, *avui*, acollir l'altre com a *absolutament altre*, però seria (és) el crim més abjecte deixar l'hospitalitat per *demà*.

³¹ DERRIDA, J., «Marx e hijos», a: *Op. cit.*, p. 278.

³² DERRIDA, J., *Política y amistad*, p. 71 (cursives meves).

En qualsevol de les dues hipòtesis, però, és clar que si Derrida evita la desconstrucció del concepte de classe no és pas perquè el consideri menor, inservible o negligible, sinó justament perquè el considera massa important, paorosament important, tant com per adherir-s'hi amb els braços oberts, i doncs, tant com per no atrevir-se a desconstruir-lo. La por de Derrida converteix la desconstrucció en quelcom lligat a una *negociació* i en un acte del qual es poden demanar responsabilitats. La por de Derrida *decideix* el text de Marx, talla, secciona i selecciona el que es vol treballar i heretar, fent de la desconstrucció –que semblava esdevenir-se tot simplement– quelcom que només s'efectua en la decisió d'un subjecte que, per aquesta mateixa decisió, l'arruïna. Tot el que promet la desconstrucció (l'impossible, l'esdeveniment, la vinguda de l'altre) està necessàriament amenaçat, i alhora, obert per l'acte de qui la pren a càrrec.

No es pot saber si la desconstrucció hagués produït una nova lectura del concepte de classe o hagués frustrat per sempre més aquesta expectativa; no es pot saber si la promesa resta incomplerta perquè la desconstrucció és l'impossible o perquè la decisió i la por de Derrida la impossibiliten. I no es pot saber perquè (ja) no hi ha desconstrucció fora d'aquest càlcul poruc de Derrida, fora de la negociació amb els conceptes heretats, fora de la decisió responsable-irresponsable. No hi ha desconstrucció fora d'aquest *no saber*.

El punt de màxima agudesada d'aquest atzucac es troba allí on la desconstrucció de la Internacional proletària es malversa en una Internacional de l'amistat. Derrida no aconsegueix que el *poder d'injunció* de la Internacional de l'amistat provinguí de l'espectre de Marx. La desconstrucció *havia d'obligar-nos* a acollir la Internacional de l'amistat com una conseqüència del text de Marx, però és justament aquest efecte el que manca. Perquè l'horitzó d'una Internacional *sense classes, sense partit, sense fraternitat, sense comunitat...* no prové de la desconstrucció del concepte de classe, de partit, de fraternitat i de comunitat, d'una diferenciació i espectralització d'aquests conceptes tal com han estat heretats. En conseqüència, la Internacional de l'amistat sembla imposar-se perquè ho diu Derrida, i no pas *perquè ho diu* (un cert) Marx, com seria desitjable. D'aquí l'aparent i del tot absurda necessitat de contraposar la Internacional derridiana a la Internacional marxista, com si es tractés d'escollir entre elles com qui escull entre projectes, utopies o messianismes. Derrida es veu empès a un joc del qual no tan sols volia veure's exclòs sinó del qual volia trencar la baralla. Ell volia parlar d'una estructura messiànica del marxisme irreductible al contingut, a la determinació o al sentit de qualsevol messianisme, i acaba havent de respondre d'una mena de messianisme derridiana convertit en una teologia marxista negativa. La ironia, però, és que ha entrat ell sol en aquest parany, ajornant la desconstrucció de certs conceptes marxistes i, per tant, impeding que l'amistat derridiana aparegui com una carn indestriable de l'esperit de Marx.

Ara bé, la Internacional de l'amistat no és un horitzó, quelcom que arribaria *després i per mitjà* de la desconstrucció de la fraternitat fal·logocèntrica. La Internacional de l'amistat és una conjura que s'ha de jurar *ara i aquí*, que s'ha de manifestar sense ser-

present; és un enllà de la classe, del partit i del germà que si no s'esdevé avui, ençà, fa impossible la desconstrucció d'aquests conceptes. És per això que ens amistancem sota la promesa i no sota el saber; i doncs, sense saber si ho prescriu Marx, Derrida o un tercer. Si la injunció sembla provenir de Derrida (i no pas de Marx) és perquè certs conceptes marxians han estat bandejats i, per tant, la Internacional «sense classes» o «sense pàtria» sembla més fruit d'una decisió subjectiva i arbitrària que no pas d'un treball desconstructiu. Però la problemàtica del dol mostra justament que no hi ha treball sobre l'herència que no estigui possibilitat –i, doncs, impossibilitat– per aquesta mena de decisions «subjectives i arbitràries». Quan la desconstrucció és denegada en nom d'una negociació «personal» –però que no és en absolut la decisió d'un subjecte reflexiu, calculador i apropiador, sinó la d'un subjecte assetjat pel fer-se por i per la incalculabilitat d'infinites circumstàncies i singularitats que mai podrien fer-se-li presents–, aleshores cal criticar aquesta denegació com una falta de la promesa desconstructiva. Però *a la vegada*, cal assumir que no hi ha desconstrucció *fora* o *sense* aquest compromís que la denega o que n'impossibilita la possibilitat. Cal criticar, doncs, Derrida, els seus oblits, evitacions i temences, però no en nom d'una desconstrucció absoluta d'aquesta estructura de negociació, sinó en nom de noves i irresponsables decisions.

La promesa messiànica de Marx és indeslligable del *treball de dol*. Per la mort de Marx i, com deia Benjamin, de tants «germans morts» dels quals som hereus; treball, doncs, indeslligable de la invocació i el sollevament de tants i tants espectres. Però ja abans d'*Espectres de Marx*, Derrida ens havia avisat que no hi ha dol reeixit: si s'aconsegueix interioritzar la mort de l'altre, si se'n tresoreja la imatge, l'ídol o l'ideal per assumir-ne la pèrdua, aleshores no s'està assumint la mort de l'altre *com a altre*; però si no hi ha interiorització, apropiació, assumptió, si la mort de l'altre continua sent absolutament aliena, traumàtica, aleshores no hi ha dol. Aquesta és l'aporia: el narcisisme és indispensable per al dol, i alhora, el fa fracassar. En conseqüència, només una Internacional sense cap propietat ni apropiació, sense cap guàrdia ni custòdia, sense classes, sense pàtries, sense gènere, sense humanitat,³³ fins i tot *sense Marx* i *sense amistat*, guarda la promesa messiànica. Però, *alhora i indestriablement*, tots i cadascun d'aquests «sense» son també les marques de certes identifications i rebutjos, de fòbies i filies, i per tant, d'una determinada apropiació narcisista de l'herència de Marx que clou la desconstrucció i evita la vinguda de la Internacional; apropiació inexcusable i imprescindible, nociva i benvinguda, traïdorencia i fidel en el treball de dol.

Derrida no pot evitar de reproduir el que ell mateix denuncia com el gest logocèntric de tancament enfront de la desconstrucció. I no tan sols no ho pot evitar, sinó que *ho ha de fer*. La desconstrucció no s'esdevé en un acte pur, afortunat, potent; és sempre infeliç i dolguda, fins i tot un xic hipòcrita, en la mesura que repeteix i reafirma els

³³ En tant que el comunisme allibera del treball que defineix i fa l'home.

vicis antidesconstructius. Ara bé, si això fa la desconstrucció maldestra, fallida, fins i tot contradictòria,³⁴ no la desactiva tanmateix. Perquè tot allò que en Derrida inhibeix o incompleix la promesa de desconstruir Marx, ja s'estaria desconstruint, o sigui, ja estaria obrint nous espais de crítica i renegociació amb el text (de Marx, de Derrida...). Les decisions de Derrida no són indemnes a la desconstrucció *perquè* són les decisions d'un subjecte assetjat i esporuguit pels fantasmes, preses sota el fer-se por, sota l'espectralitat.

Però la desconstrucció tampoc no s'atura perquè, si l'impossible és allò que advé, és també allò que sempre ja s'ha esdevingut. El més paradoxal de considerar que la desconstrucció és l'impossible és que, ben mirat, *hi ha* una experiència de l'impossible absolutament anacrònica. Quina experiència hi ha de més imprevisible, incalculable, ingovernable, que la trobada del subjecte amb l'herència del món en el qual apareix i que se li imposa irremissiblement? És amb aquest esdeveniment d'arribada a una herència, de topada traumàtica amb ella, que la desconstrucció negocia, i per això no pot no implicar una forma de resistència o d'amistançament simptomàtic amb aquest trauma. Ella vol afirmar-se en l'esclatxa de l'avenir, de l'arribant, d'allò messiànic, però és inevitablement una domesticació, un endolciment, una entesa que n'impedeix el desferment. La necessitat de la negociació i de la crítica no objecta el que s'ha dit al principi: la desconstrucció no pot pensar-se si no és *a partir* d'una acceptació total i massiva de l'herència; aquesta és pròpiament «el que arriba» i s'imposa en la més absoluta indefensió. La conseqüència no pot ser cap altra: tot treball de selecció, de decisió i de negociació és, sempre i en primer lloc, un treball de repressió, de resistència, àdhuc de forclusió. No s'aprèn a conviure amb els espectres llevant totes les angoixes ni hom se'n fa còmplice perdent-los la por, com no s'aprèn a conviure amb l'inconscient llevant totes les repressions ni se l'analitza sense resistències.

És fàcil imaginar-se per què el que diem aquí no agradarà als marxistes, i encara menys a tots els altres, en insistir en *l'esperit del marxisme*, sobretot si donem a entendre que entenem *esperits* en plural i en el sentit d'espectres, d'espectres intempestius que no s'han de caçar sinó que s'han de triar, criticar, guardar prop de si i deixar retornar. I per descomptat, no haurem de dissimular-nos mai que el principi de selectivitat que haurà de guiar i jerarquitzar entre els «esperits», exclourà fatalment al seu torn. [...] Per oblit (culpable o innocent, poc importa), per forclusió o assassinat, aquesta vetlla engendrarà nous fantasmes. Ho farà escollint ja entre fantasmes, els seus entre els seus, matant morts, per tant: llei de la finitud, llei de la decisió i de la responsabilitat per a existències finites, els únics vivents-mortals per als quals una decisió, una elecció, una responsabilitat tenen un sentit, i un sentit que haurà de passar per la prova de l'indecidable.³⁵

³⁴ També la psicoanàlisi considera que els actes fallits són els únics actes autènticament significatius, en la mesura que manifesten un desig inconscient *contradictori*.

³⁵ DERRIDA, J., *Spectres de Marx*, p. 144.

Aquest fragment sintetitza la problemàtica que aquí es pretenia desllorigar. Ara, el problema no és només que «el principi de selectivitat» exclogui sempre alguns esperits de Marx; el problema no és tampoc que no es pugui saber mai si s'ha triat bé o malament; el problema és que *no hi ha principi de selectivitat que permeti escollir uns esperits i no uns altres*, i que, *tot i amb això, cal escollir*. Aquesta és la injunció de l'*espectre* que, a diferència de l'*esperit*, no pot decidir-se entre un sí i un no, per aquest en comptes de per aquell altre. L'oblit del qual parla Derrida, l'oblit que exclou i assassina, no fa senzillament desaparèixer allò negat; allò oblidat, allò no escollit, és també guardat prop de si, i justament per això engendra nous fantasmes. Els espectres reprimits resten, *extimats*,³⁶ tots són, paradoxalment, acceptats. I *retornaran*. No tots de cop ni tots junts, perquè no hi ha *tots* els espectres i perquè aquests només responen a la crida de la por, de la temença, de la basarda. I és per aquest motiu que no es podrà evitar que reapareguin els indesitjables, els inacceptables i els rebutjats. Matant o fugint de certs esperits de Marx, Derrida se n'ha fet hereu, i viu en risc de veure-s'hi fatalment amistançat. Sense aquest perill espantós no hi ha promesa, ni dol, ni desconstrucció, ni política.³⁷

* * *

Es pot concloure que *Espectres de Marx* és un text significatiu en l'evolució del concepte i la pràctica desconstructiva. Atès que la desconstrucció no és un programa o un esquema establert *a priori*, ha de renovar els seus vots en cada ocasió, a partir d'una «relativa generalitat que cada vegada procura ajustar-se a la particularitat d'un text, d'un cas, d'un problema, d'una singularitat».³⁸ És en el si d'aquest reajustament sempre obert de les condicions i de les responsabilitats de la desconstrucció que *Espectres de*

³⁶ El terme prové de Jacques Lacan, com a paradoxal unió d'allò més íntim i més exterior. En català, s'hi afegeix la més que pertinent ressonància amb «estimar».

³⁷ Aquí s'obriria la possibilitat d'un profund diàleg entre Jacques Derrida i Walter Benjamin, possibilitat que *Espectres de Marx* reconeix (p. 95) i que aquí només quedarà esbossada en un aspecte. Quan Benjamin afirma que el proletariat és «la classe venjadora que du a terme l'obra de l'alliberació en nom de tantes generacions de vençuts», i que «l'error fatal en la visió històrica de la socialdemocràcia fou que la classe treballadora havia de presentar-se com a redemptora davant de les generacions futures. Ans decisiu és més aviat que la seva força redemptora respongui enfront de las generacions que van existir abans que ella», està dient que la «dèbil força messiànica» comporta una espècie d'aliança o complicitat entre «nosaltres» i els «germans morts» (el que Derrida en diria una conxorxa o conspiració entre «nosaltres» i els espectres dels quals som hereus). Però aquest «secret compromís de trobada» (diu Benjamin) que ens fa còmplices amb els morts del passat ens fa inexorablement *còmplices de la seva mort*. No hi ha redempció sense aquest desorbitat recàrrec, sense aquest insuportable deute; no hi ha messianisme sense aquesta paorosa indecidibilitat entre la complicitat redemptora i la complicitat opressora. Així com no podem respondre al «reclam» del passat i comprometre'ns amb la seva redempció sense reconèixer-nos fills de la «barbàrie» i sense caure en «el perill d'entregar-nos com a instruments de la classe dominant», així tampoc Derrida pot invocar l'esperit messiànic de Marx sense reconèixer-se fill del «legat totalitari del pensament de Marx». Cf. BENJAMIN, W., *Tesis sobre la historia y otros fragmentos*. Mèxic DF: Itaca, 2008.

³⁸ DERRIDA, J., *Política y amistad*, p. 80.

Marx revela un pas clau: la desconstrucció esdevenint política. La definició que donava Derrida de la desconstrucció feia entendre que sempre havia estat política en la mesura en què «no podia deixar de ser, en principi, una genealogia, una sèrie de preguntes genealògiques sobre la totalitat del discurs que ha justificat el polític, que ha construït la filosofia política». ³⁹ Ara bé, quelcom canvia quan s'assumeix que, per tal d'esdevenir-se, la desconstrucció ha de ser política *concretament en el sentit* de comparèixer en una àgora on són discutibles les seves pròpies condicions d'aplicabilitat i de validesa. És això el que es revela en el moment en què es pren per objecte el text de Marx. L'intent de desconstruir Marx és, en si mateix, una posada en discussió de les condicions de validesa actuals del discurs marxista: Què hi ha de vàlid, de viu o de sobrevivent en el marxisme? En què cal posar-se d'acord, sobre què cal conjurar-se per mantenir viu o fer retornar l'esperit de Marx? Quin(s) esperit(s) de Marx? Tot això coincideix amb el moment en què, negociant Marx, la desconstrucció es posa en negociació, en què reconeix que només pot negociar el text de Marx renegociant-se ella mateixa i posant en discussió la seva responsabilitat.

És el moment en què la desconstrucció ja no és només *anàrquica* sinó que, alhora, desitja sotmetre's al *jou* d'una promesa; quan es percep el desplaçament d'una *différance* «com a *esdeveniment* d'una revelació que *es demora*, que *es dóna allargues* a si mateix», ⁴⁰ a la manifestació d'una injunció *ara i aquí*; quan es passa d'una textualitat desabonada de tot subjecte a aquesta forma espectral de subjectivitat que, assetjada per la irresponsabilitat, *ha de decidir i ha de jurar*; en fi, quan «l'aporètica estructura d'un succeir de la veritat buidat de tota validesa veritativa» ⁴¹ cedeix lloc a la política, a l'espai on es negocia aquesta validesa, per bé que no pugui ser mai validada i només promesa.

Espectres de Marx lliga la discussió de les condicions de validesa del marxisme a l'adopció d'un nou estatus de subjecte polític per part de la desconstrucció. *Doble escriptura* d'*Espectres de Marx*: Proposaria una nova interpretació-comprensió del text de Marx? Sí. Res a retreure, doncs, als marxistes que discuteixen el text de Derrida com si fos una nova tesi sobre Marx. Però és impossible entendre *Espectres de Marx* fora de l'aposta per la reobertura d'un camp de confrontació teòrica i pràctica on puguin retornar i reencarnar-se els diversos espectres de Marx (no tan sols *el* de Derrida). És per això que *cal que hi hagi més d'un esperit* de Marx. De cap altra manera es podria entaular un debat entre diversos agents, tots hereus de Marx, però cap d'ells *autènticament* o *vertaderament* marxista.

Més que una afortunada o desafortunada lectura de Marx, la Internacional de l'amistat representaria la comunitat en què es complirien les condicions per a aquesta proble-

³⁹ *Ibid.*, p. 57.

⁴⁰ HABERMAS, J., *El discurso filosófico de la modernidad*. Madrid: Katz, 2008, p. 201.

⁴¹ *Ibid.*, p. 184.

matització renovellada del marxisme, per a l'amistament dels irreconciliables espectres de Marx. Una Internacional com a comunitat de discussió *ideal*, en tant que no interferida per pertinences de classe, de gènere, de nació, de filiació, etc.? Una comunitat on discutir sobre les pretensions de validesa del marxisme sense que aquesta discussió estigui predeterminada –i, doncs, predecidida o preresolta– per una identificació dels legítims fills de Marx? Però la idealitat d'aquesta comunicació *no* és el messiànic: car una comunitat on la promesa comunista és discutible en absència de qualsevol restricció, pertinença, dissimetria o relació de poder que hi interfereixi, és el comunisme; una comunitat on el marxisme és lliurement negociable, i per tant, ja no cal negociar-lo. Aleshores, la Internacional de l'amistat seria el comunisme en sentit escatològic, el demà que caldria esperar, esperançadament i sense responsabilitat, i no una invocació, una conjura o un jurament espectrals en el present dislocat, en l'ara-i-aquí «en el qual estan incrustades estelles del temps messiànic».⁴²

Bibliografia

- BENJAMIN, W., *Tesis sobre la historia y otros fragmentos*. Traducció de Bolívar Echeverría. Mèxic DF: Ítaca, 2008.
- DERRIDA, J., *Positions*. París: Minuit, 1972.
- *Psyché. Invention de l'autre*. París: Galilée, 1987.
- *L'autre cap* suivi de *La démocratie ajournée*. París: Minuit, 1991.
- *Spectres de Marx*. París: Galilée, 1993.
- *Politiques de l'amitié*. París: Galilée, 1994.
- *Memorias para Paul de Man*. Traducció de Carlos Gardini. Barcelona: Gedisa, 2008.
- *Política y amistad*. Traducció d'Heber Cardoso. Buenos Aires: Nueva Visión, 2012.
- *El discurso filosófico de la modernidad*. Traducció de Manuel Jiménez Redondo. Madrid: Katz, 2008.
- *Le Séminaire, livre VI. Le désir et son interprétation*. París: Ed. La Martinière et Le Champ Freudien, 2013.
- *Hamlet*. Traducció de Salvador Oliva. Barcelona: Vicens Vives, 1988.
- SPRINKER, M. (ed.), *Demarcaciones espectrales*. Traducció de Marta Malo, Alberto Riesco i Raúl Sánchez Cedillo. Madrid: Akal, 2002.

Guillem MARTÍ SOLER
Universitat de Barcelona
guillem.ms@gmail.com

Article rebut: 1 de juny de 2016. Article acceptat: 6 de febrer de 2017

⁴² BENJAMIN, W., *Tesis sobre la historia y otros fragmentos*, p. 62.